

לעילוי נשמת מרת אימי המזוככת ביסורים
הכ"מ ארלט חנה ז"ל בת פרחא תחי'
שנלב"ע י"ב כסלו התשע"ט
ת.נ.צ.ב.ה

גליון 8
ה'תשע"ט

פרשת
ויגש

גליון שז"ת

והדלק
התהלה

סימנים ל"ו - מ"א

שאלות שנשאלנו והשבנו בס"ד
ממה שחננו ה' בחמלתו ותברך
אורן נזרית

החונה בעיד האבות באר שבע טובב"א

תוכן הענינים

סימן לו.....ג.

אף שאין חובה ביותר מחצי שעה שהוא שיעור הדלקה, מכל מקום יש הידור בהדלקת גרות חנוכה במקום שרואים אותם למשך זמן ארוך.

סימן לז.....ד.

השמש בחנוכה יכול להניחו מימין או משמאל, רק יעשה היכר שיהא נבדל משאר גרות המצוה וטוב שיהיה גבוה משאר הגרות. וידליקנו לאחר הדלקת גר החיוב ושאר גרות ההידור, וראוי להדליקה מצד גר החיוב ולא מצד השמש, שלא יראה כמעביר על המצוות.

סימן לח.....ה.

המתארח במלון אין לו להדליק גרות חנוכה בחדר המלון ללא רשות, ולדעת הספרדים בעל המלון פוטר את הדלקת גרות חנוכה של האורחים, וטוב שיקנה לכל האורחים חלק בשמן, ולאחינו האשכנזים צריכים להדליק בעצמם בלובי או בפתח, וכן הדין לספרדים כשבעל המלון גוי או יהודי שלא מדליק גרות חנוכה.

סימן לט.....ו.

בחורי ישיבה ספרדים יוצאים ידי חובה בהדלקת הגרות של הוריהם. ולא ידליק בברכה בישיבה לפני שמדליקים הוריו, אמנם אם הורי בחור הישיבה דרים בחו"ל כגון בארצות הברית וכדו', שזמן ההדלקה אינו כזמן ההדלקה בא"י, רשאי להדליק בברכה קודם שהדליקו הוריו.

סימן מ.....ז.

המתארח בבית אביו בשבת קודש ואינו שב לביתו במהלך השבת, יוצא בהדלקת אביו, ואף כשיוצא מביתו אחר פלג המנחה, ואם מדליק בחוץ ויוצא אחר פלג המנחה רשאי לדליק בביתו אחר פלג המנחה קודם שיוצא.

סימן מא.....ח.

אין להפריש חלה בברכה מעיסה המיועדת לטיגון ואם אופה ממנה מעט פת, אותה פת מחייבת את כל העיסה בחלה.

מפתחות.....כא.

גיליון שו"ת

והדלקת
התורה

מפי

הרב אורן נזרית שליט"א

ניתן להקדיש פרשיות

לברכה והצלחה

ולעילוי נשמות זכיו"ב

פרטים בטל:

0506491414

0509013000

גרפיקה ועימוד:

א.י.ש. אשדוד

052-7627127

למעוניינים ניתן לקבל גיליון זה וכן את הגליונות:

שיחות חיזוק; אשיחה בחוקיך; אשיחה בחוקיך בהלכה; מהמחבר במייל: toraoren@gmail.com

כמו כן ניתן להשיג ספרי המחבר סדרות הספרים: שיחות חיזוק (ה' כרכים); אשיחה בחוקיך (ה' כרכים);

קול חתן; קול שמחה; ומארז דיסקים 'שיעורי יגדיל תורה' בטל: 0506491414, 0509013000

סימן לו

(שו"ע אורח חיים תרע"א ס"ד תרע"ב ס"ב תרע"ז ס"ד)

שאלה:

נשאלתי בענין הדלקת נרות חנוכה למשך זמן ארוך האם יש בזה מצוה.

תשובה:

נראה שאף שאין חובה ביותר מחצי שעה שהוא שיעור הדלקה, מכל מקום יש מעלה והידור בהדלקת נרות חנוכה במקום שרואים אותם למשך זמן ארוך, דכל זמן שהנרות דולקות הם נרות מצוה.

א. מבואר בשו"ע (סי' תרע"ב ס"ב) מדליק והולך עד שתכלה רגל מן השוק, שהוא כמו חצי שעה שאז העם עוברים ושבים ואיכא פרסומי ניסא, הלכך צריך ליתן בה שמן כזה השיעור, ואם נתן בה יותר יכול לכבותה לאחר שעבר זה הזמן, וכן יכול להשתמש לאורה לאחר זה הזמן.

וכתב המשנה ברורה (ס"ק ו) ואף בזמנינו צריך לשיעור הזה (חצי שעה), אבל אם נתן בה שמן הרבה שידליק יותר אין בו שום מצוה, אבל בנרות של שעה, יש הידור מצוה כשהן ארוכות, ומ"מ אין לעשותם גדולות יותר מדאי. ע"כ.

ובפסקי תשובות (שם) כתב שבימינו שיש אור החשמל בבתים ובבתי עסק וברחובות, ולילה כיום יאיר, זמן שתכלה רגל מן השוק הוא מאוחר יותר, ויש ששיעורו לערך שעה 9, כי רוב בתי העסק סוגרים שעריהם לערך בין שעה 7 ל - 8 ועד הגיעם לביתם הוא לערך שעה 8 - 9, ואף שמצוי עוברים ושבים גם לאחר שעה זו, מ"מ מדברי הגמ' 'עד דכליא ריגלא דתרמודאי' משמע שהולכים בזה אחר רוב בני אדם החוזרים מעבודתם.

ולפי זה הרי שיש מצוה שיתן בה שמן שידלק עד שעה זו, וכ"ה בקונטרס חנוכה ומגילה להגר"ח טורצין בשם הגרי"ז מבריסק זצ"ל, וג"כ מביא לראיה את דברי הרמב"ם הנ"ל "חצי שעה או יותר", מועדים וזמנים ותשוה"נ (ח"ב סי' קמ"א וח"ו סי' פ"ו), (ואף שהוא כתב שעה 7.30 משום שבשעתו הקפידו הרשויות על חוק זמן סגירת החנויות בשעה 7 משא"כ לאחרונה רוב החנויות פתוחות עד שעה 8. וכל זה בערים הגדולות, אבל בישובים ובכפרים זמן תכלה רגל מן השוק מוקדם יותר, ויש לשער בכל מקום לפי זמן שרוב אנשי הישוב כבר חזרו לבתיהם מעבודתם). וכבר הקדימו בזה בעל ה"בני יששכר" זי"ע בחידושי מהרצ"א (דף ב' טור א') ומדייק מלשון הרמב"ם (פ"ד חנוכה ה"ה) "מדליק והולך עד שתכלה רגל מן השוק וכמה זמן זה כמו חצי שעה או יותר" וכו' משמע דחצי שעה לאו דווקא וזמן שתכלה רגל מן השוק יכול להיות יותר מכך, ועיין שו"ת משנ"ה (ח"א סי' ש"צ). ואף לאחר מכן אפשר שיש הידור לנרות הדולקים כי כאמור בזמננו מצויים עוברים ושבים עד חצות, עכ"פ בערים הגדולות. (במוע"ז שם).

אמנם מרן מופת הדור זצ"ל בחזון עובדיה (חנוכה עמוד 10) דחה סברת האומרים שבזמננו צריך ליתן כמה שעות עד שתכלה רגל מן השוק, דלא יתשנה הדין כלל, וכ"כ באור לציון (סי' מד) והביא על הגרי"ז הנ"ל והשיג על זה שאינו מוכרח. וגם בספר עובדות והנהגות לבית בריסק (ח"ב עמוד צט) העיד שגדול אחד ממקורבי הגרי"ז אמר שעתה הכל תלוי בזמן שתכלה רגל מן השוק, ואמר מרן הגרי"ז שאינו נכון אלא מה שאמרו עד שתכלה רגל מן השוק הוא שיעור זמני מסויים חצי שעה, והביא ראיה ממנחות (לו.) שנאמר עד שתכלה

התורה. ע"כ. ולאחרונה נדפס ס' מקור חיים (לבעל חוות יאיר זצ"ל) שכתב "נראה לי שעיקר המצוה היא שיהיה המדליק אצל הנרות חצי שעה לראות אותם לשמוח בהם כי הם ג"כ זכר לשמחה שהיו מדליקים אחר הנס כמ"ש והדליקו נרות בחצרות קדש, ולא סגי שידליק וילך לו אל מקום אחר". וע"ע שו"ת שב יעקב (סי' כ"ב) שלא ילך מיד אחר הדלקת הנרות לביהמ"ד להתפלל, ובספר נפש דוד מהגאון האדרת זצ"ל כותב בזה"ל "מצות נר חנוכה היתה חביבה עלי עד מאד, ולולי שיחת הבריות הייתי מהדר שידלקו זמן רב כפי יכולתם, והתענגתי לשבת בחדר שבו הנרות לראותם ולהסתכל בהם בכל רגע ולא הלכתי מאותו חדר רק כשהייתי אנוס עפ"י עבודת הציבור, ובכל זאת ישבתי נגד פתח אותו החדר כדי להסתכל בהם כפעם בפעם והייתי שש ושמח בהם הרבה".

ג. וכתב באליה רבה (סימן תער"ב ס"ק ב) והב"ח מחמיר שלא לכבותו וגם אסור להנות ממנו אף שנכבה אחר חצי שעה כיון שהוקצה למצוה, עד כאן. וטוב שיתנה בפירוש שאין מקצה השמן אלא כשיעור מצוה ואז מותר לכבות להנות אחר חצי שעה, מיהו כשעדיין דולק יש לחוש לדבריו. רש"ל. מפני שהרואה סבור שמותר להשתמש לאורו. והנה בט"ז האריך להתיר אפילו בשלא התנה, והקשה על בית יוסף ממה שנגבה לצורך המת דמותר ליורשיו דאמרינן דמה דלא ראוי לא תפיס, והוא הדין כאן אין איסור אלא במאי שצריך לנר חנוכה, עד כאן. ולעניות דעתי לא קשה מידי דשאני מת מה שמוקצה למצוה, ועוד כאן דנעשה מעשה בזה שהדליק ממנו שאני מגבו לצורך המת, גם קשיא עליו, הא הב"ח כתב כן בשם רבינו ירוחם בשם הגאונים וספר צידה לדרך. ומכל מקום לדינא כשנתערב מותר לבטלו דסמכינן בזה על המתירין, ועיין סוף סימן תרע"ז. כתב ליקוטי מהרי"ו (סימן ל"ג) אין לטלטל נרות חנוכה עד שדלקו כבר חצי

רגל מן השוק, והוא שיעור קבוע, ומ"מ הגרי"ז הדליק נר החנוכה כמה שעות בלילה עד ששיער שאין רבים עוד מצוים ברחוב עכ"ל. ונראה דס"ל כמ"ש"כ ביומין דחנוכה (עמוד רמב), שהמדליקים בחוץ או בחלון, אע"פ שאין חיוב להוסיף שמן יותר מחצי שעה, מ"מ המוסיף שמן על השיעור הנזכר יש בו הידור מצוה, ואף להמדליק בפנים יש בזה הידור מצוה לבני הבית. וכן נראה בספר לקט יושר, ומ"מ כיון דליכא חיובא, מותר לכבות נרות החנוכה אחר חצי שעה. ע"ש. ובשו"ת משנה הלכות ח"ד (סי' עט) העלה ג"כ שאף בזמן הזה שיש עוברים ושבים עד שעה מאוחרת, מ"מ די בהדלקת חצי שעה וכו' ע"ש. מ"מ אף שחיוב אין כאמור אבל הידור מצוה יש בזה.

ויש לציין כאן גם את דברי המהר"ם שיק בספרו על תרי"ג מצוות (מצוה צ"ח) שאם בית קיבול השמן הוא גדול מהשיעור יש הידור למלאותה לגמרי, עפ"י דברי התוס' ורא"ש ביצה (כ"ב ע"א) שהנר דולק צלול יותר ע"י ריבוי השמן, ודברי המג"א מיירי כשהולך להתקין בית קיבול שא"צ להתקין יותר גדול מהשיעור, ובכה"ח (סי' תרע"א ס"ד ס"ק ל"ב) בשם יפה ללב שרבים נוהגים בבזיכין גדולים שנותנים מים וע"ג שמן, ויש בזה ענין להורות על הנס שישראל שנמשלו לשמן גברו על האומות שהם המים הזידונים, ובלוח דבר יום ביומו שכן מנהג בעלזא), ועוד יש לציין דברי שאילת יעב"ץ (סי' ד') שמצוה מן המובחר שיתן בה שמן שתדלוק כל הלילה.

ב. וכתב מרן השו"ע (סימן תרעו ס"ד) אחר שהדליק אומר הנרות הללו אנו מדליקים וכו', וכתב בפסקי תשובות (ס"ט) ונוהגים לשהות ליד הנרות ערך חצי שעה. וכ"כ בתשובות והנהגות (ח"א סי' שצ"ד) ובעיקר הענין הנה כתב הרמ"א (סימן תרע"ז) שחייבין לראות הנרות ויש בזה אור שהאדם ממשיך בראיית הנרות, ודע כי "נר מצוה ותורה אור" ואין לך אור גדול המסוגל להמשיך לאדם קדושה כמו עסק

ממש, כנס של שמן הקודש שבצלוחית הקדושה שבבית המקדש, זכותו יעמוד לנו, אשרי לו ואשרי יולדתו.

הכלל העולה, בכל נר של מצוה – נמשך בו קדושה עליונה, ומעורר למעלה הדלקת בוצינין קדישין. וכן מצינו בזהר בתיקונים (תיקון כט דף עג ע"א) דקאי אליהו אחורי כותלי של בית המדרש של רבי שמעון בר יוחאי, ואמר: ליקום בוצינא קדישא וידליק בוצינין קדישין דלעילא.

ועל כן מנהג המדקדקים, שגר הדולק לשם מצוה, ונשאר ממנו – מצניעין אותו, שלא להשתמש בו דבר חול, כי אם דוקא דבר מצוה. ובפרט נר הדולק ללמוד בו תורה, ויש הרבה ענינים תועלת לנשמה על ידי נרות של מצוה.

והנה הנרות של חנוכה הבאים לזכרון תוקף הנס הגדול, שהן נרות קדושים, ומקודשין בקדושה עילאה ומראין על נרות ומדות העליונות אשר הם מתעוררים ומתלהבים בגבורה לפעול דין בהרשעים. ע"כ.

נמצאנו למדים מכל הנ"ל שיש הידור ומצוה בהדלקת נרות למשך זמן ארוך כל זמן שרואים אותם, הן כשמדליק בחוץ מצד פרסום הנס בזמננו שהוא למשך זמן ארוך יותר כמבואר, והן כשמדליקין בבית מצד פרסום הנס לבני הבית, וחביבות המצוה שיש בזה, הן מצד השהיה מול הנרות שיש בזה, הן מצד הידור בהדלקה בכלי מלא, והן מצד שדעת השאלת יעב"ץ (ס' ד) שיש הידור שידלקו כל הלילה, הן מצד שדעת האליה רבה שכל מה שנתן בכלי ועשה מעשה של הדלקת הנר לנר חנוכה, ולא פירש שאינו מקצה למצותו מה שידלק יותר מחצי שעה, ממילא כל השמן שנתן בכלי הוקצה למצותו, הן מצד מש"כ בספר קב הישר (פרק צו) שכל נר הדלוק למצוה יש בו קדושה, וכמו שהעיד הים של שלמה בהקדמה לספרו.

שעה, עד כאן, ולפי מה שכתבתי אין לטלטל כלל. ע"כ. והביאו בקיצור במ"ב (שם ס"ק ז). למדנו מהאליה רבה שכל שמדליק השמן אף בכמות גדולה הוקצה למצותו, ומיקרי נר של מצוה.

וכתב בפסקי תשובות (שם) וכן מש"כ בשו"ע שלאחר שדלקו הנרות חצי שעה אפשר לכבותן ומותר להשתמש לאורן לפי המתבאר שיש מצוה בהדלקתם בזמננו אף לאחר חצי שעה מצאת הכוכבים, שוב מדינא אין לכבותם ואסור להשתמש לאורם, ויש שכתבו שגם לאלו המדליקים בפנים בבית, כיון שהיכר ופרסום הנס הוא לבני הבית הנמצאים שם, אסור לכבותם ולהשתמש לאורם גם לאחר חצי שעה כל זמן שבני הבית נעורים, ואף אח"כ מצד ההידור אין לכבותן, ואם רוצה לכבותם משום איזה סיבה כגון שכולם יוצאים מהבית ויש חשש שריפה, יתנה על כך לפני הדלקתו.

ד. ובספר הקדוש 'קב הישר' (פרק צו) והבאנו דבריו בשיחות חיזוק (בראשית עמוד רטז): 'כל הנר הדלוק למצוה יש בו קדושה נפלאה אין שיעור, ואם היינו זוכים להשגות רוח הקודש, היינו מברכים ומבינים ומשיגים על ידי מצות הדלקת הנרות של מצוה – עתידות, דהנר של מצוה מתנבא כמו הנביא על פי ה'.

והרב הגאון מהרש"ל ז"ל כתב בהקדמת ספרו הנקרא 'ים של שלמה', וזה לשונו: פעם אחת בא לְיָדִי, על ידי נר של מצוה, כאילו הראו לי מן השמים. ונתנו לי הורמנא ואמיץ כח מרקיע, ופתחו לי שערי אורה, עד כאן. ושמעתי מפי מורי על פי קבלה, שהענין הוא כך: כשהיה הרב רבי שלמה לוריא ז"ל לומד, וחיבר הספר 'ים של שלמה', ארע לו שהיה לו רק נר קטן דולק לפניו, והיה זמן קרוב להכבות, והיה דולק כמה שעות יותר משלשה וארבעה נרות שלמים. וזה העיד עליו תלמידו ונכדו. וזה לשונם: בעל הנר הכיר בנרו כי ה' עמו. וזה ארע להגאון הנזכר לעיל, נס

סימן לז

(שו"ע אורח חיים תרע"ג ס"א)

שאלה:

נשאלתי באיזה צד צריך להיות השמש של נרות חנוכה.

תשובה:

אין חיוב מן הדין לגבי הצד או המקום בו יונח השמש בחנוכה, אמנם יש לעשות לנר זה היכר ברור שיהא נבדל משאר נרות המצוה ולכן טוב שיהיה גבוה משאר הנרות. כמו כן, יש להקפיד להדליקו לאחר הדלקת נר החיוב ושאר נרות ההידור, וכן באופן בו השמש נמצא בסמיכות לנר החיוב, ראוי לגשת להדלקה מצד נר החיוב ולא מצד השמש, שלא יראה כמעביר על המצוות.

א. כתב מרן בשו"ע (אורח חיים תרע"ג ס"א) - "לפי שאסור להשתמש בנר חנוכה בין בשבת בין בחול, ואפילו לבדוק מעות או למנותן לאורה אסור, אפילו תשמיש של קדושה, כגון ללמוד לאורה, אסור וגו' ונוהגים להדליק נר נוסף, כדי שאם ישתמש לאורה יהיה לאור הנוסף שהוא אותו שהודלק אחרון, ויניחנו מרחוק קצת משאר נרות מצוה" עכ"ל.

ופירש דבריו בעטרת זקנים (שם סק"ב) דמה שאמר יניחנו מרחוק קצת משאר הנרות, היינו שיתנו למעלה מהנרות, ונתן בזה רמז מן הפסוק (ישעיהו ו, ב) - "שָׁרְפִים עִמָּדִים מִמַּעַל לוֹ", והיינו שני השמש דמקרי סתם נר הוא הנרמז במילה שרפים, ואלו יעמדו ממעל ללו" הנרות שמדליקים בשמונת ימי החנוכה מלבד שמונת השמשים, וכן כתב בשו"ת בנימין זאב (סי קסח) ע"ש.

במשנ"ב (שם ס"ק טז) כתב דיש להניחו מרחוק כדי שיהיה היכר כמה נרות מדליקין באותו היום, ולא יטעו ויבואו להחשיב השמש עם מניין נרות המצווה.

והבא"ח (שנה א' פר' וישב הי"ג) כתב - "וטוב שזה נר הנוסף שקורין 'שמש' יעשהו משונה מנרות חנוכה, כדי שיהא ניכר שאין זה בכלל נרות חנוכה, וכן אני נוהג" עכ"ל.

והגר"ב צ"מ מוצפי שליט"א העיד בספרו חנוכה בציון (עמ' רמג) דאביו המקובל כמוהר"ר שלמן מוצפי זצוק"ל היה מדליק נרות החנוכה בשמן זית, ואילו נר השמש בשמן רגיל לשנות מדרגתו מנרות המצווה, וכתב שם דאולי עשה כמנהג המהרי"ל המובא במנהגים והל' חנוכה (אות ג) שהיה מדליק את נרות החנוכה השמן ואת השמש בנר שעווה ע"ש.

ומכל מקום, לא מצינו חיוב מן הדין במיקום השמש במקום מוגדר, אלא רק שיהיה בו היכר ברור שאינו נכלל יחד עם נרות המצווה וכנ"ל.

ב. מיהו, כתב בכף החיים (שם ס"ק מא בד"ה ויניחנו מרחוק) וז"ל - "היינו לצד ימין כדי שידליק על הסדר משמאל לימין ולא יצטרך לחזור לשמאל להדליק השמש, או יניחנו למעלה מנרות החנוכה אם אפשר וידליקנו אח"כ כדי שלא להפסיק בהדלקת נרות החנוכה שהם של מצוה" עכ"ל. ונראה שנסמך בדבריו על האמור ביומא (טו,; מה,; נח,;) - "כל פינות שאתה פונה - לא יהיו אלא דרך ימין", ומכאן למדו רבותינו שלעולם טוב שראשית תנועותיו של האדם יהיו לימין.

אמנם יתכן שכשיניח השמש מימין הנרות כדברי הכף החיים הנ"ל יכול להדליק בשגגתו נר השמש תכף אחר הברכה, כיוון שהוא הימני ביותר, ואע"פ שאינו מכלל נרות המצווה יכול לטעות בכך בנקל, ובפרט לאור מש"כ מרן בשו"ע (אורח חיים תרע"ג ס"ה) בעניין סדר הדלקת נרות החנוכה וז"ל - "יתחיל להדליק בליל ראשון בנר היותר ימיני, ובליל ב' כשיוסיף נר אחד

סמוך לו יתחיל ויברך על הנוסף, שהוא יותר שמאלי, כדי להפנות לימין. וכן בליל ג' כשיוסיף עוד אחר סמוך לשני נרות הראשונות, יתחיל בנוסף ובו יתחיל הברכה, ואח"כ יפנה לצד ימין, וכן בכל לילה" ע"כ. ובפרט כשאין היכר ברור, ואם עשה כן והדליק תכף אחר הברכה נר השמש דאינו נר מצווה נסתפקו הפוסקים באם יש לו לברך בשנית, כיוון שעשה הפסק במעשה בין ברכותיו להדלקת הנרות, ועיין בשו"ת יביע אומר (ח"ה או"ח סי' ד) שדן בכך וכתב שאע"פ שנראה מצד הדין שצריך לחזור ולברך שוב קודם הדלקת הנרות, כיוון שהדליק נר השמש הנוסף בין הברכה להדלקה שאין לו שייכות כלל למצוה עצמה, ומקרי חול גמור וגם שהה יותר מכדי דיבור והוי הפסק גמור. מכל מקום הלכה למעשה פסק להקל ולהורות שלא יברך פעם אחרת, כיוון שסוף סוף יש בנר זה קצת מעניין הדלקת נר החנוכה שבא כגדר וסייג שלהם והוי קצת צורך מצוה, וע"ש. ולכן, כדי להימנע מהמצב האמור לעיל, אפשר שיהא השמש גם בצד שמאל.

ג. אמנם העיר המשנ"ב (ס"ק י"א בשם החיי אדם כלל קנ"ד סכ"ג) הערה חשובה שצריך ליתן דעתו עליה, בנוהג שבעולם אם עומד בצד ימין של החנוכיה מול הנר הראשון ורוצה להדליק תחילה את הנר השלישי או הרביעי צריך להושיט את ידו בצורה אלכסונית, ולהעבירה מעל גבי הנר הראשון לעבר הנר הנוסף המתחדש היום, ויש בזה בעיה של אין מעבירין על המצוות, דהיינו שאסור לאדם לדלג על מצווה הבאה לידו כדי לקיים מצווה אחרת. אלא חובה עליו לקיים את המצווה הבאה לידו תחילה. ואע"ג שרוצה להדליק את הנר החדש משום הידור מצווה, מ"מ זהו

רק הידור מצווה, ומעיקר הדין צריך להדליק תחילה את הנר שפוגע בו, שהרי נר אחד מספיק בכל לילה וכשעובר עליו ולא מדליק נמצא מעביר על המצוות. ולכן כותב המשנ"ב (שם) שיזהר לצדד כל גופו קודם ההדלקה לצד שמאל מול הנר החדש שמדליק תחילה ונמצא פוגע בו תחילה, ויכול להדליק ולברך עליו תחילה בלא שום חשש, וכמו כן מצינו לעניין לחם משנה בכל ליל שבת שכפי פסק השו"ע (סימן רע"ד ס"א) צריך לבצוע בליל שבת על הככר התחתון (וביום השבת וכן בליל יום טוב צריך לבצוע על הככר העליון, כמבואר ברמ"א שם בהסבר השו"ע) והקשו האחרונים (ב"ח ס"א ועוד) שלכאורה יש פה בעיה של אין מעבירין על המצוות, שהרי הככר העליון נמצא מולו וצריך לבצוע עליו ואין עובר עליו ובצוע על הככר התחתון, ולכן כתבו האחרונים (ט"ז סק"א הובא במשנ"ב שם סק"ה) שקודם הברכה צריך למשוך אליו מעט את החלה התחתונה ונמצא שפוגע תחילה בחלה התחתונה היותר קרובה אליו ובכך אין בעיה של העברה על המצוות. והובא בהליכות מועד (חנוכה עמוד י'). ולכן גם בענין השמש יתן דעתו כשמדליק הנרות יטה גופו לצד הנר הראשון שמדליק ולא לצד השמש כדי שלא יראה כמעביר על המצוות.

ד. ועל כל פנים, מנהג טוב הוא להדליק נר השמש קודם ברכות ההדלקה ובזה הוסר חשש הפסק בשוגג וכאמור לעיל. אמנם כל זה דווקא כשמדליק הנרות עם השמש שבידו שאז ידליקו קודם שיברך ומיד אחר הברכות יעבור להדלקה, אמנם אם השמש קבוע בחנוכיה ומדליק בעזרת נר אחר נוסף, יש להדליקו לאחר הדלקת נרות המצווה של אותו הלילה, וכן כתב הגר"צ מוצפי שליט"א (חנוכה בציון עמ' רמג-רמד).

סימן לח

(שו"ע אורח חיים תרע"ז ס"א)

שאלה:

1. אכסנאי - אורח המשלם לבעה"ב על כל הוצאות אכילתו, שתייתו, לינתו ושאר צרכיו, כל דבר בפני עצמו.

2. אורח - כל שאוכל, ישן ומקבל שאר צרכיו מבעה"ב בחינם או בקבלנות בסך מעות קצוב לתקופה מוגדרת.

ונפקא מינה, דאי מקרי אכסנאי חייב בהדלקת נר חנוכה באופן שאין מדליקים עליו בביתו להוציאו י"ח וכדאיתא בשבת (כג.) - "אמר רב ששת: אכסנאי חייב בנר חנוכה. אמר רבי זירא: מריש כי הוינא בי רב משתתפנא בפריטי בהדי אושפיזא. בתר דנסיבי איתתא אמינא: השתא ודאי לא צריכנא, דקא מדליקי עלי בגו ביתאי" ע"כ.

ומכאן דעל האכסנאי לתת לבעה"ב פרוטה בעד חלקו בשמן נר החנוכה שמדליקים שם, ודווקא באופן שאין בעה"ב מקנה לו את חלקו בשמן בתורת מתנה. וכן פסק מרן בשו"ע (אור"ח תרע"ז ס"א) - "אכסנאי שאין מדליקין עליו בביתו, צריך לתת פרוטה לבעל הבית להשתתף עמו בשמן של נר חנוכה. ואם יש לו פתח פתוח לעצמו, צריך להדליק בפתחו, אף על פי שאותו בית אינו מיוחד אלא לשינה והוא אוכל על שלחן בעל הבית, והוא הדין לבן האוכל אצל אביו" ע"כ. וכן כתב מרן רבינו עובדיה יוסף זצוק"ל בחזון עובדיה (חנוכה עמ' קמד).

מיהו, אי מקרי אורח דין אחר לו, כמו שכתב בקונטרס גן המלך (סי' מא הובא בסוף שו"ת גינת ורדים) - "והא דאכסנאי מחויב להשתתף עם בעל הבית בפריטי, ואם יש לו חדר לעצמו צריך להדליק לעצמו. לעניות דעתי נראה, דהיינו דוקא באכסנאי שנותן היציאה לבעל הבית, דאז מחויב להשתתף, ואם יש לו חדר לעצמו מחויב להדליק לעצמו, אבל אם

נשאלתי האם אדם המתארח במלון צריך להדליק נרות חנוכה בברכה בחדרו על אף שהנהלת המלון אינה מתירה הדלקת נרות בחדרים, וכן האם רשאי לטעון שכיוון שעומד אצל הנרות למשך זמן הדלקתם או שמדליקם בתוך ארגו זכוכית מיוחד יהיה מותר, ובמידה ולא, האם רשאי לברך על הדלקת החנוכה בלובי או בפתח המלון?

תשובה:

אין לאדם המתארח במלון להדליק נרות חנוכה בחדר המלון ללא רשות ההנהלה. ואף כשעומד אצל הנרות ויש להם ארגו מזכוכית, ראוי ליטול רשות מהנהלת המלון להדליק באופן זה בכדי להדליק בברכה, וכשבעלי המלון אינם מרשים להדליק בחדר אף באופן זה, ידליק בלובי או בפתח המלון, ואם בעל המלון יהודי שמדליק נר חנוכה בלובי בשביל כל אורחי המלון, לדעת הספרדים בתשלום שגובה בעל המלון עבור האירוח פוטר את הדלקת נרות חנוכה של האורחים, וטוב שיקנה לכל האורחים חלק בשמן, ולאחינו האשכנזים שכל אחד מדליק, לא יוצאים ידי חובת הדלקת נרות בהדלקת בעל המלון, אלא צריכים להדליק בעצמם בלובי או בפתח, וכן הדין לספרדים כשבעל המלון גוי או יהודי שלא מדליק נרות חנוכה.

א. ראשית, בטרם ניגש לעסוק בנ"ד, יש לערוך חלוקה ברורה בדין המתארח בחנוכה לעניין הדלקת הנר אשר ממנה יתבארו מספר דינים מהותיים.

באופן כללי ניתן לחלק את דין המתארח לשניים:

באכסנאי שמשלם לבעל הבית כל הוצאות אכילה ושתייה ושאר דברים, אבל אם האכסנאי סמוך לגמרי על שלחן בעל הבית, מפתו יאכל ומכוסו ישתה, אין צריך לזה כלל, כי בעל הבית שמהנה את אורחו לכל צרכיו, וכל מחסורו עליו, הלא הוא גם הוא יזכה לו במקצת דמי הנרות והשמן של חנוכה, וגם אין בזה חשדא כלל במה שאינו מדליק בפתח חדרו המיוחד לו, כיון שידוע הוא לכל שהוא סמוך על שלחן בעל הבית. ואפילו אם יש לאורח חדר שאינו בתוך ביתו של בעל הבית יש להקל, ואין בזה משום חשד, כיון שידוע הוא שאכסנאי זה מתארח אצל בעל הבית פלוני וסמוך על שלחנו. ואין זה דומה לבית שיש בו שני פתחים שצריך להדליק בשניהם משום חשד. ע"כ. והובא להלכה בספר יד אהרן, ובספר שלחן גבוה, ובספר כסא אליהו ישראל. ע"ש. וכן פסק בשלחן ערוך הגאון רבי זלמן (סימן רסג סעיף ט). ע"ש. וכן כתב הרה"ג רבי יעקב סופר בספר כף החיים (סימן תרעז סק"ג), שדוקא אם אוכל ושותה אצל בעל הבית כשהוא מחשב עמו כל פרטי הוצאותיו, לכן צריך להשתתף בפרוטות עם בעל הבית כדי שיהיה לו חלק במצות הדלקת נר חנוכה, אבל אם אוכל בקבלנות כך וכך מעות ליום או לשבוע או לחודש, לכל מה שנצרך לאורח, אינו צריך להשתתף בפרוטות. (והסתמך על האחרונים הנ"ל) וגו' וכן מוכח בתשובת הרשב"א (סי' תקמב), שאף במתנה שפיר דמי. וכן כתב המגן אברהם והאליה רבה והפרי חדש ושאר אחרונים עכ"ל.

והעולה מדבריו, דכל שלן בבית חבירו לילה אחד או יותר, ובאופן שאוכל ושותה על חשבון בעה"ב, אין צריך להשתתף עימו כלל, וה"ה אם משלם לבעה"ב סכום קצוב, ובעה"ב מצידו אינו מדקדק עימו בכל הוצאה והוצאה שמוציא עבורו, אין צריך להשתתף עמו כלל, וע"ע באורך בחזון עובדיה (חנוכה עמ' קנב-קנה).

האכסנאי סמוך על שלחן בעל הבית לגמרי, ומפתו יאכל ומכוסו ישתה, אין צריך לזה כלל, כי בעל הבית דקמהני ליה בכל צורכו, הלא הוא גם הוא יזכה לו גם בקצת דמי הנרות, וליכא בזה חשדא כלל, כיון שידוע הוא דאתכא [על שולחן] דבעל הבית קא סמיך. ועוד נראה להקל אפילו שיש לו בית שאינו מתוך ביתו של בעל הבית [דהיינו שישנה יציאה נפרדת לרחוב], וליכא בזה חשדא, ולא דמי לבית שיש לו ב' פתחים, כיון שידוע הוא שהאכסנאי הזה הוא מתארח בבית פלוני - פטור עכ"ל. וכן כתבו בספר בית הרוואה (חנוכה אות ב), ובספר קמח סולת (דף קעה ע"א), ובספר מזבח אדמה (דף ט ע"א).

וכן כתב בכף החיים בעניין השתתפותו בשמן נר החנוכה דבעה"ב (או"ח תרעז סק"ג בד"ה צריך לתת פרוטה) - "נראה דהיינו דווקא באכסנאי שנותן הוצאה לבעה"ב דאז מחויב להשתתף ואם יש לו חדר מיוחד חייב להדליק בחדרו, אבל אם אכסנאי סמוך על בעה"ב לגמרי ומפתו יאכל ומכוסו ישתה אין צורך לזה כלל, כי בעה"ב דקמהני ליה בכל צרכו הלא הוא גם יזכה לו גם במקצת דמי הנרות וגו', ור"ל דאם אוכל אצל בעה"ב בחשבון כל מה שאוכל ושותה זהו שצריך ליתן פרוטה, אבל אם אוכל אצלו בקבלנות כך וכך ליום או לשבוע בכל מה שנצטרך אין צריך לתת פרוטה. ונראה דהוא הדין אם נותן לו בעה"ב כל צרכו בחנם דאין צריך ליתן פרוטה. ומכל מקום נראה דיותר טוב לומר בפירוש לבעה"ב זכי לי קצת שמן בנרות חנוכה שלך, ובעה"ב אומר הריני מזכה לך וכו', בין שאוכל בשכר או בחינם ע"כ.

וכן כתב בשו"ת יחוה דעת (ח"ו סי' מג) - "לפי מה שכתב הגאון רבי אברהם הלוי בשו"ת גנת ורדים בקונטרס גן המלך (סימן מא), שזה שאמרו אכסנאי צריך להשתתף בפרוטות עם בעל הבית, ואם יש לו חדר לעצמו צריך להדליק בפני עצמו, הני מילי

הדלקה זו, יגלגלו כל החיוב על המדליק, ואינו יכול לטעון דאונס הוא, שכן קיימא לן דהגזלן קונה הגזילה להתחייב עליה אפילו באונסים וכמובא בשו"ע (ח"מ סי' רצ"ב ס"ה).

ולכן אינו יכול לטעון כלל שעומד שם ומשגיח על הנרות כל זמן שדולקים, ואף כשמניח הנרות בארגז זכוכית המגן מפני דליקה ושאר קלקולים אינו יכול לעשות כן, כי אף במקום אונס כיוון שהעביר על דעתו של בעה"ב מתחילה כבר נקרא שגוזלו ומצווה הבאה בעבירה היא וחייב.

וכן כתב הגר"צ מוצפי בחנוכה בציון הנ"ל (עמ' רצג ס"ה) - "המתארחים בבתי מלון וכדומה, אם בשבת אם בשאר ימים, ובעלי המקום אוסרים משום סכנה להדליק נרות בחדרים, ישתדלו לשמוע ברכות הדלקת הנרות מפי החזן בחדר האוכל, או הם עצמם ידליקו שם בברכה. ואין צריכים להשתתף במחיר הנרות או השמן, כי הכל כלול במחיר ששילמו מראש. וכן אורחים הלנים בבית בעל הבית והוא מדליק, יקשיבו לברכותיו, ואינם צריכים לשלם לו עבור חלקם בשמן, כי הם אוכלים ושותים על שלחנו כמוהו, ושותפים בכל מה שיש בבית" ע"כ.

מיהו, בעניין מקום ההדלקה הנכון, כתב בספר אור ההלכה (מועדים עמ' שלו ס"ב) כי מעיקרא, הדלקת האור בחדרו הפרטי במלון היא המהודרת ביותר, אלא שכיוון שאין היתר להדליק בחדר מטעמי בטיחות, וכיו"ב ובצירוף העובדה שדינו כשואל החדר לתקופה מוגדרת, ותנאי ההשאלה מצד המלון להשתמש בחדר הוא באופן שחל איסור מוחלט להדליק נרות בחדרים, ולכן אינו יכול לטעון שישמור על הנרות במשך כל זמן שדולקים, ואם בכל זאת ירצה להדליק שם ויפר תנאי ההשאלה שלא מדעת והסכמת הנהלת המלון, מקרי שואל שלא מדעת ודינו גזלן. ולכן מהיות טוב שידליק בלובי המלון ובברכה, שהרי דינו של הלובי

וכן כתב הגר"צ מוצפי שליט"א בספרו חנוכה בציון (עמ' רצה) וז"ל - "וכן אמר לי מור אבי ז"ל, גבי אורח המגיע לאכול ללון בבית בעל הבית, שמכיוון וכל צרכיו מוטלים על בעה"ב, אינו צריך להשתתף בהוצאות השמן, כי סומך הוא על בעה"ב בכל, וגם הנרות בכלל זה" עכ"ל.

ונראה ע"פ האמור לעיל כי המתארח בבית מלון מקרי אורח ולא אכסנאי, וזאת כיוון דאינו משלם בעבור כל צורך בפני עצמו, אלא משלם בעבור כל תקופת שהותו בבית המלון באופן כולל ובקבלנות וכנ"ל. וע"כ לדינא אינו צריך להשתתף כלל בשמן המיועד להדלקת נרות החנוכה אשר מדליקים במלון כיוון שהסכום כלול בתשלום אשר שילם בעבור הנופש מעיקרא.

וכן כתב מו"ר מרן הראש"ל הגאון הרב יצחק יוסף שליט"א בילקוט יוסף (חנוכה מהדורת תשע"ג עמ' תקה) שטוב שהאורחים ישתתפו בניהם בפרוטה, וידליקו בפתח בית המלון להוציא את כולם י"ח, או שיבקשו בהדיא מבעל המלון שיזכה להם חלק בשמן לכל האורחים, וכנ"ל בדברי הכף החיים (שם עמ' קיד).

ב. ובנוגע להדלקת הנרות בחדרו במקום שהנהלת המלון אוסרת וזהו תנאי להשאלת או השכרת החדר ודאי הוא דאסור בתכלית להדליק שם. ואם עשה כן, שכר עבירה בידו ולא מצוה, ומקרי גזלן, ופשיטא דאין לברך על הדלקה זו, וכדאיתא בב"מ (מ"א.) - "שואל שלא מדעת גזלן הוי" ועוד נאמר (ע"ה.) - "כל המעביר על דעת של בעל הבית נקרא גזלן", והיינו דאם עשה מעשה ברכוש המשכיר ובניגוד לרצונו דינו כגזלן.

לכן, אם הדליק נר בחדרו שלא בידעת והסכמת הנהלת המלון, נמצא ששינה ממה שהותנה עמו מעיקרא בתנאי השימוש ברכוש המלון והשכרת החדר, ולכן נקרא גזלן, ובאם תפרוץ דליקה ח"ו או כל קלקול שהוא ע"י

בהגה - "וי"א דכל אחד מבני הבית ידליק (הרמב"ם), וכן המנהג פשוט. ויזהרו ליתן כל אחד ואחד נרותיו במקום מיוחד, כדי שיהא היכר כמה נרות מדליקין (מהר"א מפראג) ע"כ. ולכן בני אשכנז על אף שיש להם ג"כ חלק בשמן שממנו מדליקים החנוכיה במלון, צריכים להדליק כל אחד ואחד בפני עצמו וכמו שנוהגים להדליק בביתם, וידליקו בלובי או בפתח המלון וכאמור לעיל.

ועל כל פנים, גם לבני ספרד במקום שאין מדליקים במלון נר חנוכה כלל, או שהמלון מנוהל ע"י גוי או לחילופין ישראל שאינו מדליק נרות חנוכה, ידליקו גם בני ספרד נרות חנוכה בברכה, כיון שלא הדליקו בעבורם נרות חנוכה כלל.

כסלון וזאת משום שיש לו הרשות להשתמש בו בכל זמן שירצה ללא מגבלה, לעומת חדר האוכל שאין לו רשות להשתמש בו בכל זמן שירצה אלא רק בזמן הארוחות.

ג. ובעניין שיוצא י"ח בהדלקת בעל המלון, הנה כל האמור לעיל הוא דווקא לדעת בני ספרד וכדעת מרן השו"ע (או"ח תרע"א ס"ב) דאין מדליקים אלא חנוכיה אחת לכל בני הבית, ואף אם רבים הם בני הבית, אם כן, כיוון שהוקצה לו חלק בשמן ההדלקה וכאמור לעיל, יש לו חלק בנר בעה"ב דהיינו המלון ויוצא בו ידי חובתו. כי למנהג בני ספרד, רק אחד מבני הבית מדליק בעבור כל יושביו.

אמנם לאחינו בני אשכנז אינם יוצאים ידי חובת הדלקה זו וכמו שכתב הרמ"א (שם)

סימן לט

(שו"ע אורח חיים תרע"ז ס"א)

ולפני שמדליקים הוריו אין מזניחין אותם. אמנם אם הורי בחור הישיבה דרים בחו"ל כגון בארצות הברית וכדו', שזמן ההדלקה אינו כזמן ההדלקה בא"י, רשאי להדליק בברכה קודם שהדליקו הוריו.

א. שנינו בגמ' (שבת כג.) אמר רב ששת, אכסנאי חייב בנר חנוכה. אמר רבי זירא מריש כי הוינא בי רב משתתפנא בפריטי בהדי אושפיזי, לבתר דנסיבנא איתתא אמינא השתא ודאי לא צריכנא, דקא מדלקי עלי בגו ביתאי. (ופרש"י, לבתר דנסיבנא ופעמים שהיתי אכסנאי ללמוד תורה). וכן פסקו הטור והשו"ע (סימן תרע"ז סעיף א') "אכסנאי שאין מדליקים עליו בביתו, אינו יוצא ידי חובת הדלקת נרות חנוכה בשל בעל הבית, אלא צריך לתת פרוטה לבעל הבית להשתתף עמו בשמן של נר חנוכה. ואם מדליקים עליו בביתו אינו צריך יותר. ואם

שאלה:

נשאלתי בעניין נרות חנוכה בדין אכסנאי, לגבי בחור ישיבה שאין לו הורים שמדליקים עליו, כגון יתום או שהם רחוקים מדרך התורה והמצוות, האם יכול להדליק בישיבה בברכה, וכן אם הוריו מדליקים רק שהם מדליקים זמן רב אחר צאת הכוכבים האם יכול להדליק בצאת הכוכבים בברכה.

תשובה:

בחורי ישיבה ספרדים אינם חייבים מן הדין בהדלקת נרות חנוכה, משום שיוצאים בהדלקת הנרות של הוריהם. ואפילו בחור שאין הוריו מדליקים עליו, או שמדליקים זמן רב אחרי צאת הכוכבים יוצא בהדלקת הישיבה, ולא ידליק בברכה בישיבה לפני שמדליקים הוריו, אמנם אם רצה להדליק לפני שמדליקים בישיבה

יש לו פתח פתוח לעצמו צריך להדליק בפתחו". ע"כ. ובאר בחזון עובדיה (חנוכה עמוד קמ"ד) דהא דרבי זירא היה משתתף בפריטי לפני נישואיו ולא היה יוצא ידי חובה בהדלקת הוריו, צ"ל שנפטרו הוריו בעודו בחור, וכמו שאמרו בירושלמי קידושין (פ"א הלכה ד') "ר' זירא הוה מצער ואמר הלואי היה לי אבא ואמא דאוקרינון ואירש גן עדן, כד שמע אלן אולפנייא, אמר בריך רחמנא דלית לי אבא ואמא". ע"ש. ועיין תוס' חולין (מו. בד"ה "ערוקאי") ודו"ק. וראיתי בקונטרס להודות להלל לגרי"ח סופר שליט"א שהביא דבתלמודא דידן (מור"ק כ.) משמע לגירסא אחת שר' זירא דן עם אביו. ועיין בכ"ז בספר שלמי תודה (סי' ט).

עם הנהלת הישיבה. ושכן פסק הגרש"ז אויערבך זצ"ל הובא בספר שלמי מועד (עמוד ר"ג) וז"ל "בחורי ישיבה ספרדים, אף בהיותם דרים בישיבה אינם צריכים להדליק נר חנוכה אלא יוצאים ידי חובתם בהדלקת נר חנוכה של אביהם בביתם. ואם ירצו להחמיר להדליק, לא יברכו, ואם בירכו ברכתם לבטלה". ובשו"ת אור לציון (ח"ד הערות פרק מ"ז הערה א) הוסיף "שהרי כשהם חולים או כשיש סיבה אחרת שלא יכולים להיות בישיבה הרי הם חוזרים לביתם, ולא יצאו מביתם אלא כדי ללמוד בישיבה באותו הזמן, וא"כ חשובים הם סמוכים על שולחן הוריהם".

והנה בחזון עובדיה (שם) מובא שני טעמים עיקרים, לפטור מדינא בחור ישיבה בהדלקת נרות חנוכה. טעם ראשון הוא מה שאביו ואמו מדליקים עליו בביתו, ומקור הדברים כתב במחזור ויטרי (סימן רל"ח) וז"ל "ובחורים הבאים למקום אחר ללמוד תורה חוץ לביתם, או אורח, אינו צריך להשתתף בפרוטה אם יודע שאשתו או אביו ואמו מדליקים במקומם". עכ"ל. וכ"כ בספר הפרנס (סי' קנ"ב). וכ"כ במפתחות ספר התרומה (סי' רכ"ט) בזה"ל "ותלמידים ההולכים ללמוד חוץ לביתם, וכן אורח, אינם צריכים בחנוכה להדליק או להשתתף בנר, אם יודע שאביו או אמו מדליקים עליו במקומו, וכדאמר ר' זירא כיון דנסיבנא לא צריכנא להשתתף בהדי אושפזאי, כיון דקא מדלקי עלי בגו ביתאי. ע"כ. ועוד כתב בחזון עובדיה (שם עמ' קמ"ח) שגם בחורי הישיבות כשיוצאים לחופש בימי החגים חוזרים ישר לבית הוריהם וסמוכים על שולחנם, ואינם נמצאים בישיבה רחוק מבית הוריהם אלא בתקופת הלימודים. מלבד מה שהוריהם משלמים במלא כספם להנהלת הישיבה על החזקתם את בניהם, ועל ארוחתם ארוחת תמיד, במשך כל ימות השנה, והא ודאי דבכה"ג חשובים סמוכים על שולחן הוריהם. הלכך פטורים הם מלהדליק נרות חנוכה, ומלהשתתף

אלא דלפי טעם זה, אם הוריו אינם מדליקים עליו, כגון שהוא יתום או שאינם שומרי תורה ומצוות, וכן אם יודע שאינם מדליקים בזמם צאת הכוכבים אלא חצי שעה אחרי ויותר, רשאי, שהרי לא יוצא בהדלקתם. ולא חשיב ברכה שאינה צריכה, וכדמוכח ממ"ש בשו"ת פרי הארץ (ח"א סי' ט' דף ו' ריש ע"ד) בהסבר דברי מרן שאינו יכול לומר שאינו רוצה לצאת בהדלקת וברכת בני ביתו, כי בכל לילה יש לנו לחוש שמא כבר הקדימו אנשי ביתו והדליקו עליו ויצא ידי חובתו. א"כ איך יכול זה להדליק בברכה, ולא תהיה ברכתו לבטלה? ע"כ. מוכח שאף לדעת מרן כשהדבר ברור שלא הקדימוהו בהדלקת נר חנוכה כבנ"ד, רשאי להקדים ולהדליק בברכה. כן דייק בחזון עובדיה (עמ' ק"ג), והביא שכ"כ בשו"ת רב פעלים ח"ב (סימן נ'), שלפי מ"ש בברכי יוסף (סי' תרע"ז) בדעת מרן, י"ל שאם עדיין לא בירכה והדליקה אשתו, רשאי לברך ולהדליק קודם שתדליק אשתו, ואין בזה חשש לברכה שאינה צריכה. וכן בנרות שבת רשאי להקדים בעל הבית לפני שתדליק אשתו, ולהדליק נרות שבת בחדר השינה שלו, ואין בזה חשש לברכה שאינה צריכה. וכן פסק בנ"ד המשנה ברורה (סי' תרע"ז ס"ק ט"ז), וכ"כ בשו"ת מנחת שלמה ח"ב (סי' נא) בד"ה "גם מבואר", ע"ש.

מדליקים עליו או שמדליקים מאוחר, יוצא ידי חובה בהדלקת נרות של הישיבה.

ג. אלא שבחזון עובדיה (שם עמ' ק"ג) חידש שבחור ישיבה שהוריו דרים בחו"ל, רשאי להדליק בעצמו בברכה. וז"ל "ומיהו נ"ל שבחור ישיבה בא"י שהוריו בארצות הברית שהדבר ברור שבעת צאת הכוכבים בא"י, עוד לא הדליקו הוריו נר חנוכה, אם ירצה להדליק נ"ח בעצמו, רשאי לברך "להדליק נר חנוכה", וכדמוכח וכו'. והשתא כיון דאמרינן דהבחורים יוצאים ידי חובה בהדלקה בישיבה, מאי שנא בחור שהוריו דרים בחו"ל שרשאי להדליק בברכה, מבחור ישיבה שהוריו לא מדליקים עליו או שמדליקים יותר מאוחר, הרי שניהם לומדים באותה ישיבה, ולשניהם הראש ישיבה מקנה זכות בשמן, והחזון עובדיה גופיה כתב (שם עמ' קמ"ט) "אשר על כן אם ירצו בחורי ישיבה להחמיר על עצמם ולהדליק נרות חנוכה בחדריהם, אינם רשאים לברך, שיש בזה חשש ברכה לבטלה", עיי"ש ראייתו.

ומה שנראה לענ"ד לבאר בכל זה דבחור ישיבה שאין הוריו מדליקים עליו, או שהוריו מדליקים זמן רב אחר צאת הכוכבים, רשאי להדליק בברכה היכא שיש לו פתח בפני עצמו. ואע"ג שיכול לצאת ידי חובה בהדלקה בישיבה, מ"מ נראה דהאי הדלקה עניינה לכל היותר כדין אכסנאי, שהרי הראש ישיבה מקנה במתנה גמורה השמן והפתילות, וכמ"ש הרשב"א בתשובה (סימן תקמב) שאף במתנה מהני. והנה בדין אכסנאי כתב השו"ע (סימן תרעו ס"א) "דאם יש לו פתח, פתוח לעצמו, צריך להדליק בפתחו". וכתב במשנ"ב (ס"ק ח') "וכיון דבזה ההדלקה אינו אלא משום חשדא, י"א דלא יברך אם יודע שמדליקין עליו בביתו, אבל אם אין מדליקין עליו בביתו, צריך לברך דכיון שהוא מדליק בעצמו בודאי אינו משתתף עמהם בפריטי, וחל עליו מדינא חובת הדלקה". ואע"ג שכתבו בראשונים דכל הדין הנ"ל זהו בזמן שהיו מדליקים בחוץ לפרסומי ניסא,

ב. ועד טעם מצאנו בפוסקים לפטור בחור ישיבה בהדלקת נרות חנוכה, ראשון כתבו הגאון רבי אברהם לוי בשו"ת גינת ורדים בקונטרס גן המלך (סימן מא') שזה שאמרו אכסנאי צריך להשתתף עם בעל הבית בפרוטות, ואם יש לו חדר עצמו צריך להדליק בפני עצמו, הני מילי באכסנאי שמשלם לבעל הבית כל הוצאות אכילה ושתייה ושאר דברים, על כל דבר בפני עצמו. אבל אם האכסנאי סמוך לגמרי על השולחן בעל הבית, מפתו יאכל ומכוסו ישתה, אין צריך לזה כלל, כי בעל הבית שמהנה את אורחו לכל צרכיו וכל מחסורו עליו, הלא הוא גם יזכה לו במקצת דמי הנרות והשמן של חנוכה, וגם אין בזה חשדא כלל במה שאינו מדליק בפתח חדרו המיוחד לו, כיון שידוע הוא לכל שהוא סמוך על שולחן בעל הבית. ואפילו אם יש לו לאורח חדר שאינו בתוך ביתו של בעל הבית יש להקל, ואין בזה משום חשד, כיון שידוע שהוא שאכסנאי זה מתארח אצל בעל הבית פלוני וסמוך על שולחנו. ואין זה דומה לבית שיש לו שני פתחים שצריך להדליק בשניהם משום חשד. עכ"ד. הביאו בספר יד אהרן, והרב מועד לכל חי (סי' כז אות מט), והגאון מהרש"ם בדעת תורה (ר"ס תרעז), וכן פסק בשולחן ערוך הרב (סימן רסג סעיף ט), ועוד, וכתב ע"ז הרב אבולעפיא בספרו פני יצחק (ח"ו דף לד ע"א) שחילוק גן המלך הוא מוסבר ומוטעם בטעם לשבח. [ובשו"ת יחזקאל דעת (ח"ו סימן מ"ג) הוסיף הילכך בית המדרש נחשב גם לענין זה כדירתם של בחורי הישיבה, ומכיון שהם נסמכים על שלחן ראשי ומשגיחי הישיבה, שפיר יוצאים בזה ידי חובת הדלקת נרות חנוכה. ואם נפשך לומר, יש לומר שהבחורים יוצאים ידי חובה בהדלקת נרות חנוכה של ראשי ומשגיחי הישיבה בביתם, שנחשבים הם כבני ביתם, וכמ"ש המגן אברהם (ר"ס תרעז). וכן בהדלקת נרות חנוכה בחדר האוכל. עיי"ש]. והשתא לפי טעם זה כיון שיוצאים ידי חובה בהדלקה של הישיבה גם בחור שאין הוריו

אלא שיש להשיב כיון שלדעת הרמב"ם אין להדליק אחר חצי שעה שלאחר צאת הכוכבים, אף שמרן פסק בסי' תרע"א ס"ב שמדליק והולך כל הלילה, מ"מ במקום שיש מחלוקת הפוסקים רשאי לגרום לברכה שאינה צריכה כמבואר בשו"ע (בס' קע"ד ס"ד), וכן באור לציון (שם עמוד רפ"ב) שאף שבחור מדליק קודם הוריו מן הראוי שידליק בלא ברכה, והסביר כיון שיש אומרים בזמננו נהגו להדליק בפנים אם כן זמן ההדלקה כל הלילה, וחשיב כמדליקים בזמן ואין להקדים אותם ע"ש.

ד. ומ"מ לא יצא הדבר מידי מחלוקת, דלסוברים שעיקר חיוב ההדלקה לבחור ישיבה הוא בישיבה ממלא לא יוכל לפטור עצמו מההדלקה שמדליקים בישיבה שבמקום אחד יש הדלקה אחת, אמנם אם מדליק גם לפני שמדליקים בביתו וגם לפני שמדליקים בישיבה אין מזניחין אותו על פי דברי החיד"א לעיל, אם כי אינה עצה טובה, דממ"נ אם מאחרים בישיבה מפני ביטול תורה מדוע יפרוש מהם, ואם מדליקים בזמן צאת הכוכבים לא נכון שיסתלק מההדלקה בישיבה מדין אכנסאי לסברת החולקים שהיא ביתו, ואולי יצוייר באופן שהישיבה עושה הפסקה לכל הבחורים, לפי שיש בניהם גם בחורים אשכנזים שידליקו בחדרם, ובישיבה מדליקים יותר מאוחר, וכן בביתו מדליקים יותר מאוחר, והוא רוצה לחוש לדעת הרמב"ם שלא יכול להדליק לאחר חצי שעה מצאת הכוכבים, שאז רשאי להדליק בחדרו בברכה.

ועיין בשו"ת אור לציון (שם) כתב "וכן בחורים שאין הוריהם מדליקים בביתם, וכגון שאינם שומרי תורה ומצוות, חייבים בהדלקת נרות חנוכה בחדרם". אלא שבהמשך דבריו כתב לגבי בחורים שהוריהם אמנם מדליקים בביתם, אך אינם מדליקים בזמן ההדלקה, אלא לאחר כמה שעות מצאת הכוכבים, דמסיק דמן הראוי דידיקו בלא ברכה. ולא ידעתי מאי שנא מאחד שאין הוריו מדליקים עליו

שאם לא ידליק איכא חשדא, אבל לדין שאנו מדליקין בפנים ממש אינו צריך להדליק, וכמו שכתב הרשב"א בתשובה (סימן תקמ"א) לענין מה שאמרו (שבת כג.) "חצר שיש לה שני פתחים שצריך להדליק בשניהם משום חשדא, שעכשיו שנהגו להדליק בפנים בתוך הבתים, אע"פ שיש שם שני פתחים, אינו חייב להדליק אלא באחד מהם שהכל יודעין שאין מדליקין בחוץ וכו"ץ ע"ש. וכ"כ הסמ"ק (סי' רפ'), והמרדכי (סי' רסו) ועוד, וכן פסק הרמ"א בהגהה (שם ובסוף סימן תרע"א). [עיין כ"ז בחזון עובדיה (שם עמ' קמ"ד) ודו"ק]. מ"מ אם רצה מדליק, דחיובי לא מחייב, דיכול לצאת ע"י השתתפות בפריטי, אבל אם אינו משתתף ויש לו פתח, רשאי לברך, וכמו שכתב המשנ"ב, כנלענ"ד. וא"כ ה"ה לבחור ישיבה שאינו יוצא ע"י הדלקת הוריו מכל סיבה שהיא, רשאי לומר אי אפשרי במתנה של השמן והפתילות, ויכול להדליק בברכה, אם יש לו פתח בפני עצמו. וכל מה שהביא בחזון עובדיה דאין הבחורים רשאים להחמיר על עצמם וכמו שהובא לעיל, היינו כשהוריו מדליקים עליו ואז הם יוצאים מדין נר איש וביתו, דיוצא ממה נפשך אם החיוב בביתו יוצא על ידי הדלקת הוריו, ואם החיוב שלו בישיבה יוצא על ידי ההדלקה בישיבה שמקנים לו חלק בשמן וכיו"ב, אמנם בבחור שהוריו דרים בחו"ל סברא נוספת יש להתיר להדליק לפני הוריו כיון שעדיין לא הגיע החיוב בחו"ל כלל, וכן נראה ממש"כ מו"ר מרן הראש"ל שליט"א בילקוט יוסף (חנוכה עמוד תצד), משא"כ בבחור שגר בארץ חיוב ההדלקה בביתו חל בזמן שמדליק בישיבה, מ"מ אם הוריו עדיין לא הדליקו בודאות, יש מקום לומר שאינו רוצה להסתמך על הישיבה מדין אכנסאי, וכ"כ בספר ברכת יהודה (או"ח סימן ס"ו) אחר שהאריך בזה טובא, והסכים דבחור ישיבה שהוריו מדליקים אחר צאת הכוכבים רשאי להדליק בברכה, ע"ש באורך. אמנם יש שטענו דומה לברכה שאינה צריכה כיון שעתיד לצאת ידי חובה בהדלקת הוריו,

שם שאין השעות שוות ויש שינוי בקו האופק ואין זמן חיוב ההדלקה שלו במקום שנמצא שם עם הוריו, נדאיהו לא ס"ל כסברת החזון עובדיה שהבחורי ישיבה יוצאים בהדלקת הישיבה, ע"ש בתחילת דבריו ויל"ע.

כלל, ועוד דאיהו גופיה פסק (להלן), לגבי בחור שהוריו מתגוררים בחו"ל והוא בארץ או להפך דידליק בברכה. ומיהו מהך יש ליישב, דשאני התם דכשהוא מדליק אצל הוריו עדיין לא הגיע זמן חיוב, וכאמור לעיל, וכמו שכתב

סימן מ

(שו"ע אורח חיים תרע"ז ס"א)

בנרות שיעור שמן שידלוק למשך חצי שעה מצאת הכוכבים לא ידליק, שהרי עדיין לא הגיע זמנה כלל, וכתב מרן השו"ע (או"ח תרעב ס"א) דאם טרוד יכול להקדים ולהדליקה מפלג המנחה, ומשמע דאם הדליקה קודם לכן הווי ברכותיו ברכות לבטלה. ואפילו בערש"ק כשמדליקים הנרות מוקדם, לא ידליק קודם פלג המנחה, וכן כתב הגאון הרב שלום משאש זצוק"ל בשו"ת שמש ומגן (ח"ג סי' נו אות ז). ולכן כתב הגר"צ אבא שאול זצוק"ל באור לציון (ח"ד עמ' רנח) וכן מו"ר מרן הראש"ל הגאון הרב יצחק יוסף שליט"א בילקו"י (חנוכה מהדורת תשע"ג עמ' תקד אות ג) כי באופן שיוצא מביתו קודם פלג המנחה, מהיות טוב שימנה שליח להדליק בביתו בזמן הראוי להדלקה.

ג. ובאופן שיוצא מביתו לבית מארחו בערב שבת אחר פלג המנחה קודם צאת הכוכבים אך מתכוון בדעתו לשוב בחזרה לביתו בשעת לילה מאוחרת, נחלקו הפוסקים בדינו של זה, שכן לשיטת מרן השו"ע (או"ח תרע"ז ס"א) בתר לינה אזלינן, ולכן צריך לצאת ידי חובת ההדלקה בבית מארחו, אמנם להרמ"א בתר מקום אכילה אזלינן, ולכן כשמתארח בבית חברו על אף שמתכנן לחזור לביתו בשעה מאוחרת יותר, מדליק בבית חברו המארח.

ומצינו לשיטת אחרוני זמננו הספרדים דנקטי כשיטת מרן דבתר לינה אזלינן, ובניהם הגר"צ

שאלה:

נשאלתי מפי אדם הנוסע להתארח אצל אביו בערב שבת חנוכה, האם עדיף שידליק בביתו בפלג המנחה או שיצא ידי חובה בהדלקת אביו בביתו?

תשובה:

המתארח בבית אביו בשבת קודש ואינו מתכנן לשוב לביתו כלל במהלך השבת, אינו צריך להדליק נר בביתו כלל, ואף כשיוצא מביתו אחר פלג המנחה, כיוון דבנר חנוכה העיקר הוא מקום הלינה, ולכן מדליק במקום שבו ישן, דהיינו בבית אביו, אמנם אם מדליק בחוץ ויוצא אחר פלג המנחה רשאי לדליק בביתו אחר פלג המנחה קודם שיוצא.

א. ראשית, יש להבדיל בין שלושה אופנים שונים בעניין המתארח חוץ לביתו בשב"ק. האחד, כאשר יוצא האדם מביתו לבית מארחו קודם פלג המנחה. שנית, ביוצא מביתו לבית מארחו אחר פלג המנחה קודם צאת הכוכבים אך מתכוון לשוב בחזרה לביתו בשעת לילה מאוחרת. שלישית, ביוצא מביתו לבית מארחו אחר פלג המנחה קודם צאת הכוכבים ואין בדעתו לשוב בחזרה לביתו עד למוצש"ק.

ב. במידה ויוצא האדם לבית מארחו בערב שבת קודם פלג המנחה, ודאי דאין לו להדליק נרות חנוכה בביתו בברכה כלל. וגם כשמניח

אבא שאול זצוק"ל באור לציון (ח"ד עמ' רפז) ורבינו עובדיה זצוק"ל בחזון עובדיה (חנוכה עמ' קנה), ולכן אף כשמתארח בבית חברו, כיוון שמתכנן לשוב לביתו ואף בשעת לילה מאוחרת, מכל מקום ידליק בביתו.

ד. מיהו, כשיוצא מביתו לבית מארחו אחר פלג המנחה קודם צאת הכוכבים ואין בדעתו לשוב בחזרה לביתו עד למוצש"ק, דין אורח לו כיוון שאוכל, שותה, ישן ומקבל כל שאר צרכיו בבית חברו בחינם.

ונחלקו הפוסקים אם צריך להשתתף בפרוטה עם חברו בהדלקתו. דעת הרב גן המלך (הובא בסוף שו"ת גינת ורדים) דאין צריך להשתתף בפרוטה, ומכל מקום כתב הכף החיים (או"ח תרעז סק"ג) דמהיות טוב שיאמר לבעה"ב שיזכה לו מעט שמן בנרותיו, ויאמר זאת בעה"ב בהדיא שמזכה לו, ובזה יצא י"ח בהדלקת נרות חברו בין שאוכל שם בחינם או בשכר.

אמנם במנוחת אהבה (ח"א פ"ד ס"י) כתב דאפילו אם אוכל שם בחינם חייב להשתתף בפרוטה, או שיקנה לו בעה"ב חלק בשמנו.

וכתב רבינו עובדיה זצוק"ל בשו"ת יחוה דעת (ח"ו ס"י מג) שכל שלן בבית חברו לילה אחד או יותר, וגם אוכל שם שותה על חשבון חברו, אין צריך להשתתף עמו בשמן כלל, וע"ע בחזון עובדיה (עמ' קנב).

ה. העולה מהאמור לעיל בנ"ד, דאם מתארח בבית אביו בשב"ק, ויוצא מביתו בערש"ק קודם פלג המנחה, ודאי שלא ידליק בביתו בברכה. ואם רוצה, יכול למנות שליח להדליק לו בזמן הראוי, דהיינו קודם הדלקת נרות

השבת, כדעתו לחזור לישון בביתו, ולא בבית מארחו. אך אם יוצא אחר פלג המנחה לסעוד בבית אביו, ועתיד לחזור לביתו בלילה, ידליק בביתו אחר פלג המנחה, באופן שימלא בנרות כמות שמן מספקת באופן שידלקו בשיעור של כחצי שעה אחר צאת הכוכבים, שמאחר וחוזר לישון בביתו, צריך להדליק בביתו וכאמור לעיל.

אמנם בפסקי תשובות (או"ח תרעז ס"ק ד) כתב - "בנים נשואים ההולכים בלילות חנוכה לבית הוריהם, אם בדעתם ללון שם, ידליקו שם בבית הוריהם, ואם שבים לביתם לישן ידליקו בביתם, ויש מי שאומר שאם תאבסם לאכול ולשתות שם בחברת משפחתם (ולפני הדלקת הנרות הרי אסור לאכול) מותר להם להדליק שם נרות אף על פי שחוזרים אח"כ לביתם לישן. וכן אלו הנוסעים מביתם בערב שבת לשבות במקום אחר וחוזרים לביתם במוצאי שבת, בערב שבת - אם יוצאים מביתם לפני פלג המנחה ידליקו במקום שהולכים לשבות שם בשבת, ואם יוצאים מביתם לאחר פלג המנחה אזי אם הם מהנוהגים להדליק בחוץ ידליקו בביתם לפני יציאתם לדרך, ואם הם מהנוהגים להדליק בבית בפנים ואיש מאנשי הבית לא נשאר שם ידליקו במקום שהולכים שם לשבות" ע"כ. ולכן, אם אינו חוזר לביתו כלל ידליק בבית אביו, ויוצא ידי חובתו בהדלקתו, כי בעניין הנר, בתר לינה אזלינן ולכן אינו צריך להדליק בביתו כלל, וכאמור לעיל, אלא שאם מדליק בחוץ ידליק בביתו אחר פלג המנחה, כיון שעד השתא היתה דירתו שם, לכן אע"פ שמיד אח"כ נוסע לית לן בה, וכ"כ בשו"ת שבה"ל (ח"ח ס"י קנ"ח).

סימן מא

(שו"ע יורה דעה ס' שכ"ד ס"א)

שאלה:

נשאלתי האם יש לברך על הפרשת חלה מעיסה המיועדת לטיגון סופגניות?

תשובה:

אין להפריש חלה בברכה מעיסה המיועדת לטיגון ואף כשיש בה שיעור המצטרך בהפרשת חלה. מכל מקום, ראוי להפריש חלה מעיסה זו אך ללא ברכה, ויכול להרהר הברכה בלבד. אמנם, באופן שבו נטל חלק מן העיסה הנ"ל בכדי לאפותה, ואפילו אם לקח פת הקטנה מאוד משיעור חלה, אותה פת מחייבת את כל העיסה בחלה.

א. בכדי שתתחייב העיסה בהפרשת חלה ובברכה צריכים להתקיים מספר תנאים, הן בעניין הדגן ממנו נעשית העיסה, הנוזל בו נילווה העיסה, הן בסוג העיסה רכה או עבה וכן שיעור העיסה המתחייב בחלה, בס"ד בהמשך נעמוד על כל אחד מהפרטים הנ"ל.

ב. ראשית, יש לדעת כי רק עיסה העשויה מאחד או יותר מחמשת מיני דגן תתחייב בהפרשת חלה וכמ"ש בשו"ע (יו"ד שכד ס"א) - "אין חייב בחלה אלא חמשת מיני תבואה" וכתב הש"ך (שם) - "אלא ה' מיני תבואה. שהן חטין ושעורים וכוסמין ושבולת שועל ושיפון כדמפרש ואזיל" ע"כ.

ג. כמו כן רק בצק שנלווה במים או באחד משבעת המשקים שסימנם י"ד שח"ט ד"ם (יין, דבש, שמן, חלב, טל, דם, מים) חייב בהפרשת חלה ובברכה. וכן פסק מרן השו"ע (יו"ד שכט ס"ח) - "עיסה שנלווה במים רותחין, בין שנתן רותחין על גבי קמח בין שנתן קמח ברותחין, חייבת, בין שאפה בתנור או באלפס בלא משקין" וכן כתב (שם ס"ט) - "עיסה שנלווה

במי פירות, אפילו בלא שום מים, חייבת בחלה", וסייג דבריו בבית הלל (שם סק"א) - "והנה מה שכתב בסעיף ט' עיסה שנלווה במי פירות היינו שנלווה ביין או שמן או דבש, ודבש הוא דבש דבורים, חייבת בחלה, והוא הדין שאר פירות. ולפי זה מה שנוהגין ללוש עיסות גדולות עם דבש דבורים שיש בהם שיעור חלה למכור בשוק חייבת בחלה, והעולם אין נוהרים בזה, ואפשר דסומכין דלהרא"ש (ה"ק חלה סימן ג) עיסה שנלווה במי פירות פטור מהחלה, כמו שכתב הטור (עמוד צט) בשמו, ולכן נוהגין להקל. ונראה שיש לחוש גם לדעת הרמב"ם (בכורים ו, יב) ויפריש בלא ברכה, ועיין בש"ך (ס"ק ט), וק"ל. ע"כ, עוד כתב מרן (שם ס"י) - "יש ליזהר מללוש במי פירות שאינם משבעה משקים, אלא א"כ יערב עמהם אחת משבעה משקים (סמ"ק סימן רי"ח) ע"כ. וכמו שהסביר הט"ז (שם ס"ק ז) שאינם משבעה משקין - פירוש כגון מי בצים שהם אינם מכשירים את המאכל לקבל טומאה, ואם ילוש שיעור חלה מה יעשה מחלתה לשרפה אינו יכול כיון שהיא טהורה ואין שורפין קדשים טהורים, ולאכלה אינו יכול דרובן בחזקת טמאי מתים, ומיהו יכול ליתנה לכהן קטן שלא ראה קרי, כדאיתא בבכורות, כ"כ סמ"ק. על כן יערב עמהם א' משבעה משקים סימנם י"ד שח"ט ד"ם ואז יהיה מוכשר לקבל טומאה ע"כ.

ד. תנאי נדרש נוסף, שתהא העיסה מיועדת לאפיה. וכיוון שכן, עיסה שבלילתה רכה מאוד או נוזלית באופן שבו נותנים לתוך הקמח מים הרבה עד שנעשה דק ורך מאוד מחמת המים, ובכהאי גוונא ודאי דאינה ראויה לעשות ממנה לחם, אם בישלוה או טיגנוה, פטורה מהפרשת חלה לכולי עלמא. אמנם אם אפאה בתנור או טיגנה במחבת ללא שמן, מלבד מה

מראה העיסה בשעה שלש, והיינו דאם היא עיסה עבה ויש עלייה כבר שם לחם, כבר נתחייבה בהפרשת חלה, ואע"פ שהיה בדעתו לבשלה או לטגנה.

מיהו, לשיטת רבינו שמשון משאנץ (חלה פ"א מ"ה), הרמב"ם (הל' ביכורים פ"ו הי"ג והי"ד) וסיעתם, הכל הולך אחר דעת האדם בשעת הלישה. אם היה בדעתו מתחילה לאפות את העיסה, אע"פ שבהמשך נמלך בדעתו ורוצה לטגנה - חייבת בחלה, וכן להיפך באופן שבו חשב בשעת הלישה לטגנה ונמלך לאפותה חייבת בחלה, וכן ה"ה במקום שהיה בדעתו לטגנה ועשה כן ודאי שפטורה מחלה.

וכן פסק מרן להלכה בשו"ע (יו"ד שכט ס"ג וס"ד) כדעת ר"ש והרמב"ם בעניין עיסת הסופגניות שהיא עיסה עבה וז"ל - "עיסה שבלילתה עבה, וגלגלה על דעת לבשלה או לטגנה או לעשותה סופגנין או ליבשה בחמה, ועשה כן, פטורה. גלגלה לעשות ממנה לחם, ונמלך לבשלה או לטגנה או לעשותה סופגנין או ליבשה בחמה, חייבת, שכבר נתחייבה משעת גלגול. גלגלה על דעת סופגנין וכיוצא בהן, ונמלך לעשותה לחם, חייבת" ע"כ.

והעולה מאמור לעיל, כי עיסת הסופגניות על אף היותה עיסה עבה - פטורה היא מחלה, ומכל מקום כבר כתב הש"ך (שם סק"ד) ובא"ח (פר' שמיני שני"ב ה"ד) כי יש לחוש לדעת ר"ת, שגם בעיסה עבה שלש אדעתא לטגן חייבת בחלה כיוון דלטעמיה יש ללכת אחר מראה העיסה בשעת לישה וכיוון שכבר נתחייבה בהפרשה יש להפריש ממנה, אעפ"כ יפריש בלא ברכה.

מיהו לשיטת מרן רבינו עובדיה זצוק"ל (הליכות עולם ח"ה עמ' רכד) שבאמת העיקר כדעת מרן שעיסה זו פטורה מחלה, והרוצה לצאת י"ח כל הדעות ינהג כדעת מרן השו"ע (יו"ד רכט ס"ד) דכתב - "אפילו כשעושה אותה על דעת לבשלה וכיוצא בו, אם דעתו לאפות

שמורחים ע"מ שלא ישרף חייבת בהפרשת חלה, וכן פסק מרן בשו"ע (יו"ד שכט ס"ב) - "עיסה שבלילתה רכה ואפאה בתנור או במחבת, בין שהרתיח ואחר כך הדביק, בין שהדביק ואח"כ הרתיח, חייבת בחלה ובלבד שלא על ידי משקה" וסייג דבריו בש"ך (שם) - "ובלבד שלא ע"י משקה - כלומר שאפאה שלא ע"י משקה דאילו טגנה במשקה פטורה" ע"כ. ומכל מקום אם אפאה ונתחייבה בחלה אינו מפריש חלה מן העיסה, אלא רק לאחר האפייה כיוון שבעודה עיסה רכה עדיין פטורה מהפרשה.

כמו כן, עיסה עבה אך מיועדת לטיגון ולא לאפיה יש להפריש ממנה חלה אך בלא ברכה. וכן איתא בפסחים (לז.) - "תנו רבנן: הסופגנין, והדובשנין, ואיסקריטין, וחלת המסרת, והמדומע - פטורים מן החלה וגו' אמר ריש לקיש: הללו מעשה אילפס הן. ורבי יוחנן: אמר מעשה אילפס חייבין, והללו שעשאן בחמה" ע"כ. ונתבאר מפירוש רש"י (שם) דהסופגנין הינו מאכל העשוי כספוג, והדובשנין המטוגנין בדבש, וכל אלו על אף שנראים כלחם, מכל מקום פטורין מן החלה מדכתיב (במדבר טו, יט) - "בְּאֶכְלֶכֶם מִלֶּחֶם הָאָרֶץ" והללו אינם לחם וטעמא, משום דמעשה אלפס הוא, משום שלחם אינו אלא האפוי בתנור כדכתיב (ויקרא כו, כו) - "לֶחְמְכֶם בְּתַנּוּר אֶחָד".

מכל מקום נחלקו הראשונים מה דינה של עיסה עבה שרוצה לבשלה או לטגנה וכאמור לעיל. וביסוד המחלוקת מונחת השאלה - האם הולכים אחר שעת הלישה, וכיון שמדובר בבליה עבה והוי כלחם חייבת בחלה, או שמא הכל הולך אחר דעת האדם, ומה שמיעד לעשות בהמשך עם מהעיסה, וכיון שבשעה שלש, היה בדעתו לטגנה או לבשלה - פקע ממנה דין לחם ומשום הכי פטורה מן החלה.

לשיטת רבנו תם (תוספות פסחים לז.) אין הולכים אחר דעת האדם, אלא הכל הולך אחר

ממנה מעט, ואפוא, אפילו אין באותו מעט שיעור חלה, כולה מתחייבת על ידו והיינו שיקח מעט מעיסה זו לצורך אפיה ואז יתחייב לכולי עלמא בהפרשת חלה ובברכה ואילו כשאין בחלק שלקח שיעור חלה, כל העיסה מתחייבת על ידו וכן פסק מו"ר הרש"ל הגאון הרב יצחק יוסף שליט"א בילקו"י (יו"ד שכט ס"ב), וע"ע תבואת השדה (עמ' ל).

ה. תנאי נוסף הנצרך לצורך הפרשת חלה מלבד הנ"ל הוא שיעור העיסה. הנה בעניין זה כתב בספר החינוך (מצוה שפה) - "להפריש חלה מכל עריסה וליתן אותה לכהן, שנאמר (במדבר טו, כ) - 'ראשית עֲרִיסַתְּכֶם חֻלָּה תִּרְמֹנוּ תְרוּמָה', ודרשו זכרונם לברכה (עירובין פג.) ראשית עריסותיכם, כדי עיסתכם. ועיסת המדבר היתה עומר, והעומר עשירית האיפה הוא, והאיפה שלש סאין, והסאה ששה קבין, וקב ארבעת לוגין, ולוג ששה ביצים, נמצאת האיפה תל"ב ביצים, עשיריתה מ"ג ביצים וחומש ביצה, וזהו שיעור עיסה המחוייבת בחלה."

ופסק מרן (יו"ד שכד ס"א) - "אין חייב בחלה אלא חמשת מיני תבואה. ואין חייב אלא חמשת רבעים. ומדה שמחזיק מ"ג ביצים וחומש ביצה, ממלאים אותו קמח, ואותו קמח הוא שיעור חלה. וכשממלאים המדה קמח, תהיה מחוקה ולא גדושה. והיאך ישערו לדעת שהיא מחזקת מ"ג ביצים וחומש, נתבאר בטור א"ח (ועיין בא"ח סי' תנ"ו) ומשקל חמשת רבעים קמח הוא תק"כ דרה"ם מקמח חטים שבמצרים."

ונחלקו האחרונים בעניין שיעור העיסה החייבת בחלה. דעת הבא"ח (שנה ב' פר' שמיני) - "שיעור עיסה שתתחייב בחלה היא שבע מאות ושבעה ושבעים דרה"ם, שכך עולה חשבון מ"ג ביצים וחומש ביצה, שהוא שיעור עיסה החייבת בחלה, וכמ"ש הרה"ג הרח"ף ז"ל בחיים לראש דף ק"י ע"א יע"ש עכ"ל. והיינו דהיוצא לשיטתו ששיעור הפרשת חלה עם ברכה הינו 2.486 ק"ג, ועל כל פנים

משיעור של 1.560 ק"ג יפריש ובלא ברכה. דעת החזו"א ששיעור ההפרשה עם ברכה הינו 2.250 ק"ג, ומכל מקום החל משיעור של 1.200 ק"ג יפריש ובלא ברכה, וע"ע בתבואת השדה (עמ' לה) ובדרך אמונה (ח"ד ביכורים פ"ו ס"ק קכו). ולשיטת מרן רבינו עובדיה יוסף זצוק"ל וכן סוברים רוב פוסקי הספרדים דשיעור הפרשת חלה בברכה הוא 1.560 ק"ג ובפחות מכך פטור, וע"ע בשו"ת יחיה דעת (ח"ד סי' נה) ובהליכות עולם (ח"א עמ' רפח וב"ה עמ' רכד) וכן נוהגים.

ו. דין זהה לכל האמור לעיל עלה גם בנוגע לעיסה ממנה נהגו להכין בני עדות המזרח את הסיפנג', ובעניינו כתב בספר הפרדס (שער הדגן) - "ואותן סופגנין הנקראים בשם ערבי 'אלספנגי', ונקראים בלשון עברי 'סופגנין', לפי שהן עשוין כספוגין הנקראים בלע"ז 'איספונגא', מברך עליהן 'בורא מיני מזונות', אע"ג דיש להן תואר לחם קצת, ולבסוף ברכה אחת מעין שלש. דגרסינן במסכת חלה (פ"א מ"ה): תחילתו עיסה וסופו סופגנין, חייבין בחלה, פירש ר"ת ז"ל (ספר הישר סימן שד"מ), תחילתו עיסה וסופו סופגנין - אם גילגל אותה מתחילתה עבה כשאר עיסות, ולבסוף אפה אותה באילפס בשמן או בשאר משקין כעין אפיית הסופגנין, חייבת, שבלילתה היתה עבה מתחילתה. וכן אם היתה תחילתה סופגנין - שבלילתן רכה וחללין כעין הספוג, וסופה עיסה - שנאפת בתנור כשאר עיסות, חייבת, שבאחת מהן חייבת בחלה. אבל כשתחילתה וסופה סופגנין, כגון שמתחילתה ביתה רכה ונאפית באילפס ע"י משקה כגון הסופגנין, פטורין. וכתב ר"י הזקן זצ"ל (תוס' ר"י שיריליאן ז"ל ברכות לז; ותוס' ר"ש משאנן ז"ל פסחים לז; ד"ה כולי), דכל שפטור מן החלה אין מברכין עליה המוציא עכ"ל.

ז. ולדינא עולה דאע"ג שעיסת הסופגניות עיסה עבה היא, ויש בה השיעור המחייב בחלה, אין מפרישין ממנה חלה בברכה כיוון

שניית עשרת החדות

בילקו"י (יו"ד שכט ס"ב) - "אין חיוב להפריש חלה אלא מעיסה העומדת לאפייה, אבל עיסה שבלייתה עבה, אך מיועדת לטיגון בשמן, כסופגניות וכדומה, או מיועדת לבישול במים, כמו איטריות, מעיקר הדין פטורה מהפרשת חלה. אולם יש אומרים שמאחר ועיסה זו בלילתה עבה, הרי היא חייבת בהפרשת חלה, ועל כן יש להחמיר ולהפריש חלה מעיסה זו בלא ברכה. ואם רוצים לאפות חלק מהעיסה מפרישין ממנה חלה בברכה" ע"כ.

שמיועדת לטיגון, אולם טוב לחוש לדעת החולקים ולהפריש בלא ברכה. מכל מקום, טוב ונכון לנהוג כדעת מרן השו"ע (יו"ד רכט ס"ד) ולהפריש מן העיסה חלק קטן ולאפותו וכך יתגלגל חיוב הפרשת חלה ובברכה לכל העיסה כולה גם באופן שבחלק הנ"ל אין שיעור המחייב בהפרשה כלל. וכן פסק מעוז המגדול רבינו עובדיה זצוק"ל בהליכות עולם (ח"ה עמ' רכד) וכן כתב בנו ממשיך דרכו מו"ר מרן הראש"ל הגאון הרב יצחק יוסף שליט"א

מפתחות

סימן לו

בענין הדלקת נרות חנוכה למשך זמן ארוך העלה באות א' שאף שבשו"ע (ס' תער"ב ס"ב) שמדליק והולך עד שתכלה רגל מן השוק שהוא כמו חצי שעה, ברמב"ם מבואר שהוא חצי שעה או יותר, ויש ששיערו בזמננו שהוא עד קרוב לשעה 21:00 ובערים הגדולות עד חצות הלילה, והמהר"ם שיק (מצוה צ"ה) כתב שיש הידור בריבוי שמן שאז הנר דולק צלול יותר, והשאלת יעב"ץ (ס' ד) כתב שמצוה שתדלוק כל הלילה, באות ב' הביא שנוהגים לשהות ליד הנרות לערך חצי שעה וכ"כ בספר מקור חיים, ויש שחבבו השהיה למשך זמן ארוך יותר וכ"כ הגאון האדרת בספרו נפש דוד, והאחרונים כתבו שממשיך על עצמו קדושה בראיית הנרות. ובאות ג' החמיר שלא להשתמש בנר שהדליק ולא התנה קודם שלא מקצה למצוה מה שידלק יותר מחצי שעה, ובפסקי תשובות כתב לפוסקים שסוברים שיש מצוה שידלקו בזמננו למשך זמן ארוך יותר עד שתכלה רגל השוק א"כ לשימתם מדינא אין לכבות קודם חצי שעה, באות ד' היא מש"כ בספר קב הישר (פרק צו) שכל נר הדלוק למצוה יש בו קדושה נפלאה והביא מעשה נפלא מהגאון מהרש"ל והעלה לפי זה שיש מעלה והידור בהדלקת נר למשך זמן ארוך כל זמן שרואים אותו.

סימן לז

בענין המקום בו יונח השמש בחנוכה העלה באות א שטוב שיניחנו מרחוק, שיהיה היכר ברור שיהא נבדל משאר נרות המצוה ולכן טוב שיהיה גבוה משאר הנרות וכ"כ האחרונים. ובאות ב כתב שלדעת כה"ח יניחנו בימין ונראה שאפשר גם מצד שמאל, ובאות ג כתב יש להקפיד להדליקו לאחר הדלקת נר החיוב ושאר נרות ההידור, וכן באופן בו השמש נמצא בסמיכות לנר החיוב, ראוי לגשת להדלקה מצד נר החיוב ולא מצד השמש, שלא יראה כמעביר על המצוות וכש"כ במ"ב, ובאות ד כתב שיש הנוהגים להדליק בשמש עצמו ומדליקים אותו תחילה, ואם השמש קבוע מדליקו אחר הדלקת נר החיוב ונרות ההידור.

סימן לח

בענין המתארח במלון באות א' חילק בין אכסנאי שאין מדליקין עליו בביתו, שהוא אורח שמשלם על כל דבר בפני עצמו שצריך להשתתף בפרומה בשמן של בעל הבית, ואם יש לו פתח משלו צריך להדליק בפתחו, לבין אורח שאינו משלם לבעל הבית או שמשלם לפי שכירות ולא על כל פרט בפני עצמו שאינו צריך להשתתף בפרומה עם על הבית, מני שבעל הבי מקנה לו חלק בשמן, וכ"כ בקונטרס גן המלך (ס' מא הובא בסוף שו"ת גינת ורדים) ועוד אחרונים, וכן הדין למתארח במלון שמשלם תשלום יומי ולא על פרט בפני עצמו, שיוצאים ידי חובה בהדלקתו של בעל המלון שהוא יהודי, וטוב שיקנה להם בפרוש חלק בשמן, ובאות ב' העלה שאין להדליק בחדרים ללא רשות מפורשת מהנהלת המלון, ואם מדליק ללא רשותם יש בזה משם גזל כמבואר בב"מ (מ"א) "שואל שלא מדעת גולן הוי", ואף כשעומד אצל הנרות ויש להם ארגז מזכוכית, ראוי ליטול רשות מהנהלת המלון

להדליק באופן זה בכדי להדליק בברכה, וכשבעלי המלון אינם מרשים להדליק בחדר אף באופן זה, ידליק בלובי דהוי כסלון בביתו או בפתח המלון, ובאות ג' העלה דאם בעל המלון יהודי שמדליק נר חנוכה בלובי בשביל כל אורחי המלון, לדעת הספרדים וכדעת מרן השו"ע (או"ח תרע"א ס"ב) שאין מדליקים אלא חנוכיה אחת לכל בני הבית אף אם רבים הם בני הבית, ולאחינו האשכנזים שכל אחד מדליק, לא יוצאים ידי חובת הדלקת נרות בהדלקת בעל המלון, אלא צריכים להדליק בעצמם בלובי או בפתח, וכן הדין לספרדים כשבעל המלון גוי או יהודי שלא מדליק נרות חנוכה.

סימן לט

בענין הדלקת נרות חנוכה לבחורי ישיבה ספרדים העלה שאינם חייבים מן הדין בהדלקת נרות חנוכה, באות א באר מהראשונים משום שיוצאים בהדלקת הנרות של הוריהם. ובאות ב העלה שאפילו בחור שאין הוריו מדליקים עליו, או שמדליקים זמן רב אחרי צאת הכוכבים יוצא בהדלקת הישיבה מדין אכסנאי, ולא ידליק בברכה בישיבה לפני שמדליקים הוריו, אמנם אם רצה להדליק לפני שמדליקים בישיבה ולפני שמדליקים הוריו אין מזניחין אותו. ובאות ג הביא מהחזון עובדיה שאם הורי בחור הישיבה דרים בחו"ל כגון בארצות הברית וכדו', שזמן ההדלקה אינו כזמן ההדלקה בא"י, רשאי להדליק בברכה קודם שהדליקו הוריו, ובאר סברתו שם, ובאות ד כתב שלפי זה בחור ישיבה הדר בארץ יותר טוב שלא ידליק בחדרו בברכה אף לפני שהוריו מדליקים דלא יצא הדבר מידי מחלוקת, רק אם רצה להדליק לפני שמדליקין בישיבה ולפני שמדליקין הוריו אין מזניחים אותו.

סימן מ

בענין המתארח בבית אביו בשבת קודש ואינו מתכנן לשוב לביתו כלל במהלך השבת, באות א' כתב שיש בניהם ג' חלוקות, ובאות ב' העלה שביוצא מביתו קודם פלג המנחה אינו יכול להדליק נר בביתו, ובאות ג' הביא מחלוקת הפוסקים שלדעת השו"ע מקום לינה הוא העיקר ולדעת הרמ"א מקום האכילה הוא העיקר, ובאות ד' הביא דכשיוצא מביתו אחר פלג המנחה, כיוון דבגד חנוכה העיקר הוא מקום הלינה, ולכן מדליק במקום שבו ישן, דהיינו בבית אביו, ובאות ה' כתב אם מדליק בחוץ ויוצא אחר פלג המנחה רשאי לדליק בביתו אחר פלג המנחה קודם שיוצא, וכ"כ בשה"ל ובפסקי תשובות.

סימן מא

בענין הפרשת חלה העלה באותיות א' ב' ג' שאין להפריש חלה בברכה מעיסה המיועדת לטיגון ואף כשיש בה שיעור המצטרך בהפרשת חלה. מכל מקום, ראוי להפריש חלה מעיסה זו אך ללא ברכה לחוש לדעת הר"ש וסיעתו וכדעת הש"ך, ויכול להרהר הברכה בלבו. ובאות ד' כתב שעיסה רכה שאפאה חייבת בחלה, ובאות ה' הביא מחלוקת האחרונים בשיעור הפת המחייב את העיסה, ובאות ו' ז' באר שכאופן שבו נמל חלק מן העיסה הנ"ל בכדי לאפותה, ואפילו אם לקח פת הקמנה מאוד משיעור חלה, אותה פת מחייבת את כל העיסה בחלה.

לה"ו בינ"ו עמ"י עש"ו

בשזורה טובה לאוהבי התורה ולומדיה

בסיעתא דשמיא יצא לאור עולם סדרת הספרים

"אשיחה בהקיד"

על פרשיות השבוע באגדה

מתוך סדרת הספרים אשיחה בהקיד באגדה ובהלכה

מהרב אורן נזרית שליט"א

הספרים מעוטרים בהסכמת גדולי הדור שליט"א
מלאים בהלכות בקניני תורה ובדרכים לעבודת ה' יתברך
משולבים בסיפורים על גדולי ישראל ודרך עבודתם

וכעת מבקשים לזכות את הציבור הקדוש
לסייע ולהיות שותף

להשלים את סדרת הספרים בהלכה לזיכוי הרבים

וזכות לימוד התורה וזיכוי הרבים תגן בעדכם

ניתן להקדיש פרשיות

לברכה והצלחה ולעילוי נשמת וכיו"ב

א.ש. אשדוד 7627427-052

לקבלת גיליונות אלו חינם
יש לשלוח בקשה למייל:

toraoren@gmail.com

לפרטים ניתן ליצור קשר בטל: 0506491414, 0509013000